

Ügyek, amelyek megrengethetnék a világot

Sok országban egy-egy botrányos ügy felrúzza a laikus és szakmai közvéleményt, alapvetően megváltoztatja¹ a helyi gyermekvédelmi gyakorlatot, jogszabályváltozást, szakmai irányváltást is jelenthet. Ha megrázza az embereket egy eset különös kegyetlensége, képtelensége, és felmerül a felelősség, számon kérhetőség, megelőzés lehetősége, akkor logikusan adódik a következtetés: tegyük valamit, hogy ez ne fordulhasson többé elő. Az elmúlt évtizedekben számtalan ilyen világhírre is szert tett eset volt, a klasszikusnak tekinthető évtizedekkel ezelőttieken kívül, mint a néhány éve Angliában két fiú által agyon kínzott kisgyerek ügye, amiről lapunkban is írtunk, vagy a belga Doutroux botrány, mostanában az évekig rejtgetett osztrák lány története. Még mindig emlékezetesek azok a súlyos családon belüli erőszak történetek, amikor a vér szerinti vagy nevelőszülők kínoztak halálra gyerekeket, vagy az intézményekben élő gyerekekkel éltek vissza nagytekintélyűnek számító gondozók, közéleti emberek például Írországon vagy Portugáliában, vagy az USA-ban, csak, hogy a nálunk is ismertettekre utaljak. Ezeknek a történeteknek közös jellemzője, hogy olyan körülmények között történt súlyos – nemegyszer halállal végződő – bántalmazás, visszaélés, amikor a szociális- és gyermekvédelmi ellátórendszernek, rendvédelemnek elvileg legalábbis módja és kötelezettsége lett volna segíteni, intézkedni, de nem tette, vagy nem jól csinálta. A bekövetkezett tragédiák arra azonban jó lehetőséget biztosítottak, hogy a döntéshozók, szakmapolitikát alakítók, és a szakemberek levonják a szükséges konzekvenciákat.

Nálunk minden törekvés ellenére úgy látszik, nincs fogadókészség erre a nélkülözhetetlenül fontos lépésre. Érthető, hogy sokan idegenkednek tőle, hiszen ki kellene mondani az esetek többségében, hogy nem volt megfelelő a jogszabály, vagy nem volt alkalmazható, illetve a feltételek nem megfelelőek, máshol szakmai, emberi mulasztás történt, hogy ezek alapján felelősséget kell megállapítani, a szükséges konzekvenciákat levonni, és módosítani a kialakult, vagy éppen ki sem alakult gyakorlaton.

Az elmúlt években számtalan olyan ügy került napvilágra, amelyek jó alkalmat teremthettek volna ennek a munkának az elkezdésére. Az ebben a lapszámban az állampolgári jogok általános helyettese által vizsgált és ennek alapján ismertetett gyermekhalál – az agyonkínzott két és fél éves kislány tragédiája – tavaly nyáron megmozgatta az elektronikus szociális szakmai körlevelet olvasókat, és fel is merült, hogy ne halogassuk egy vizsgálóbizottság felállítását. A kezdeményezés elhalt, és sajnálatos, de érthetetlen okból a szélesebb közvéleményt sem rázta meg ez a minden szempontból tanulságos és szomorú eset, mint ahogy a többi rettenetes történet sem. Nem találok magyarázatot arra, hogy nálunk miért nem válik közüggé, egyáltalán üggyé semmiféle gyerekekkel kapcsolatos tragikus, botrányos eset, miért hal el az érdeklődés 3 nap múlva és minden kérés ellenére sem érdeklő a médiát, hogy mi is lett később a szereplőkkel, történt-e valami azokkal, akik „15 percre híresek” lettek – Andy Warhollal szólva. Az ombudsmani vizsgálat és az erre következő számunkban remélhetően adandó intézményi, szakmai válasz talán segít az eligazodásban E lapokon sokszor borongtam már ezekhez hasonló ügyeken, a mostani apropót a sok szenvedés után meghalt kisgyerek mellett az elmúlt hetek hírei szolgáltatták.

„Lerángatták a nadrágját, majd lefotóztak egy 13 éves tatai iskolást osztálytársai. Az iskola igazgatója szerint ilyen csínyek előfordulnak máshol is, az iskola pe-

dig tehetetlen ellenük, mivel az ötletet otthonról és a tévéből hozzák magukkal a gyerekek. Az igazgató szerint az „áldozat” egy viszonylag problémás gyerek volt, aki gyakran piszkálta, bántotta a többieket, ez az egész egyfajta visszavágás volt a gyerekek részéről. Hozzátette ugyanakkor, hogy a megalázás miatt sem elhanyagolni, sem túlságosan fel-fújni nem szabad az esetet”. (Origo.hu, 2007. január 15.)

„Igazgatói megrovó a büntetése azoknak a harmadikos diákoknak, akik a múlt héten megverték a tanítónőjüket. Az iskola vezetője szerint sok más intézményből is felhívták az eset után, és jelezték, náluk is történnek hasonló incidensek, de nem hozzák nyilvánosságra.

Az ügyben megkérdezett szakértők némileg bizonytalanok, mit is kell tenni az erőszakos gyerekekkel. Az igazgató elmondása szerint az elkövető diákokkal már korábban is volt probléma. Ezt jelezték is a szülőknek, akik saját kérésükre beültek néhány órára, úgy, hogy nem szólhattak bele az óra menetébe. Ilyenkor a gyerekek rendesen viselkedtek – számolt be Erdélyi János, aki hozzátette, a mostani eset után viszont a jegyző már kötelezte is a szülőket, hogy járjanak be az órára.

A község jegyzője, Batta István ügyneve-

¹ Angliában ez a Maria Collwell-eset kapcsán történt meg az 1970-es évek második felében.

zett védelembé vételi eljárást kezdeményezett, amire akkor van szükség, ha a gyermek veszélyeztetettségét a család nem tudja, vagy nem akarja megszüntetni, de a fejlődése a családi környezetben még biztosítható. Az eljárás lényege, hogy a gyermekjóléti szolgálat családgondozója gondozási-nevelési tervet készít a szülők számára, és annak betartását rendszeresen ellenőrzi. Ha ez a megoldás nem vezet eredményre, végső esetben szóba kerülhet, hogy kiemelik a gyerekeket a családból.

Az iskolaigazgató szerint az oktatási minisztériumnak el kellene gondolkodnia azon, hogy lejjebb vigyék a büntethetőség korhatárát, hogy az ilyen gyerekeket „ki lehessen venni a forgalomból”.

Németh Zsolt kriminológus szerint viszont a büntetőjog alkalmazásáról semmiképpen nem lehet szó. Úgy látja, az ilyen esetek előfordulása bizonyos szempontból „normális”, a mai viszonyrendszernek felel meg: egyre szabadabb a közbeszéd, ennek megfelelőek a rendellenességek is.

Németh Zsolt azonban személy szerint

szkeptikus akkor, amikor tanároktól hallja, hogy félnek a szünetekben a gyerekektől. Szerinte ugyanis a tanároknak tudniuk kellene kezelni a diákokat. Az iskolaigazgató elmondta, hogy pályáztak már – egyelőre sikertelenül – konfliktuskezelő tréning indítására a helyi szakembergárda számára.

Az Országos Kriminológiai Intézet bűnözéskutatási osztályának megbízott vezetője, Kerezi Klára szerint az eset nem maradhat reakció nélkül, de a megoldás semmiképpen nem a büntetés. Le kell ülni a gyerekekkel, a szülőkkel, és tisztázni, hogy milyen magatartások nem megengedhetők az iskolában – mondta. Szerinte az ilyen esetek a társadalmi változásokkal magyarázhatók: a biológiai érés ma már évekkal korábbra esik, míg a társadalmi érés – például a szülőktől való elszakadás, a munkába állás – nagyon későre tolódik.

Benda Viktória gyermekpszichológus még nem hallott olyanról, hogy ilyen fiatal korban követtek el ilyesmit gyerekek. Szerinte nagyon szélsőséges esetről van szó. Annak magyarázata, hogy a gyerekek „sokkal többet engednek meg maguknak”, mint korábban, a szülői mintákban keresendő – jegyezte meg, hozzátéve: sok szülőnek nincs ideje, energiája odafigyelni a gyerekeire. Sok múlik azonban a tanárokon is, hogyan kezelik az ilyen helyzeteket. (Origo.hu 2007. január 17.)

Danikát nem lehet megállítani, a 11 éves gyerek számláján több mint száz betörés és rablás szerepel, de amint beviszik a Borsod megyei TEGYESZ átmeneti otthonába, azonnal megszökik, és mindezidáig az első osztályt sem fejezte be, szól a hír egy másik „problémás esetről” (Népszabadság, 2007. február 11.)

„Valaha a tanulót tángálták el az iskolában. Mostanában mintha feje tetejére állna ez is: mind több helyről hallani az országban, hogy tanárt vertek itt, tanárt vertek ott. Egyelőre ugyan nem a tanulók, hanem a szülők, de nem tudni, mit kell még megérvünk”. (Szabad Föld, 2007. február 16.)

A fenti idézetek jól demonstrálják a közhangulatot, ami kialakult azt követően, hogy Hernádnémediben 3 (későbbiek szerint) 5 gyerek bántalmazott egy tanítónőt, illetve más tanárokat, gyerekeket ért atrocitások is napvilágra kerültek. Az eset ritka, de nem egyedi. A közleműltban több szülő is bántalmazott tanárokat, különféle településeken, mert meg akarta torolni a gyerekén esett vélt vagy valós sérelmeket.

Az ezekkel kapcsolatosan felmerülő kérdések körét meg kellene határozni és némelyeket meg is kell válaszolni ahhoz, hogy megállítható legyen az a felületes dohogás, amiből nem azt szokták tanulságként levonni, hogy valamit együtt kell tennünk, hogy ezek az esetek ritka kivételként borzolják a közhangulatot, hanem elfejtődik az ügy, és a következővel nem köti össze a hírverésen kívül semmi.

Az ilyen esetek megelőzéséért és kezeléséért megfelelő szakemberek és testületek helyett senki nem fog tudni tenni, így szemügyre kell venni a lehetséges felvetéseket az elfogadhatatlan gyerek-magatartással, szülői önbíráskodással kapcsolatosan is :

- Vajon a gyerekek viselkedése a probléma lényege, vagy ez a tünet?
- A szülő, nevelő, pedagógus magától, ösztönösen tudja-e, tudhatja-e hogyan lehet, kell nevelni, fegyelmezni egy gyereket, vagy ezt tanulni kell?
- Az iskolai magatartásért, tanulásért elsődlegesen a család, vagy az iskola felel-e?
- Ha a szülőt laikusnak, nemegyszer veszélyeztetőnek, bántalmazónak tartják, honnan tudna megváltozni, illetve milyen segítségre, ismeretekre lenne szüksége ehhez?
- Változott-e, változik-e az, hogy mit tartunk „jó”, „elfogadható” viselkedésnek és ki mondja ezt meg?
- Felkészítik-e a tanárokat, segítő szakembereket azokra a helyzetekre, amikkel nap mint nap szembetalálkoznak?
- Van-e kultúrája, támogatott módszertana a család- szülő és iskola párbeszédének, együttműködésének?
- Kapnak-e szakmai, mentálhigiénés és praktikus segítséget, ha nehézségeik vannak, elfáradtak, kiégéssel veszélyeztetettek? Kérnek-e, elfogadnak-e ilyet?
- Mennyiben járul hozzá a közhangulat, a nyilvános viselkedés a felnőtt mintaadás a gyerekek erőszakos viselkedéséhez? Erről ki tehet: a gyerek, a felnőtt? És mi a teendő?
- Vannak-e olyan szolgáltatások, ahol a szülő, a gyerek – tényleges – segítséget kaphat életvezetési nehézségei kezeléséhez?
- Segít-e, és hogyan az iskolai büntetés, gyermekvédelmi alap- és szakellátás – milyen módszereket, technikákat használnak?
- Készül-e a hasonló esetekben olyan szakmai vizsgálat, elemzés, majd módszertani levél, képzési program, ami segítheti az érintetteket és a még nem érintetteket abban, hogy a fenti kérdésekre megnyugtató válaszokat tudjanak adni?

Ha a fentiekre „nem” a válasz, akkor miről beszélünk? Tényleg a 11 éves gyerekek kellene példát mutatnia önfegyelemből, jó viselkedésből, szabálykövetésből, és megoldania azt, amit a felnőttek sem tudnak? Tudhatja a szülő és a szakember, hogy miképpen lehet jól nevelni, fegyelmezni, ha ehhez senkitől nem kap támogatást, támogatást? Ha a közösség tagjai nehezen vagy egyáltalán nem működnek együtt közös érdek esetén sem, és ezt nem szorgalmazza, segíti semmi, akkor hogyan tennék a szülők és pedagógusok?

A legegyszerűbb reakció a szülő és/vagy a gyerek felelősségének hangsúlyozása, az iskola felmentése, illetve nehézségeinek ismétlése. Arról nem esik szó, hogy az iskolák, gyermekintézmények nagy része nem csak pénz hiányában nem szeret-

ne maga másképpen működni, nehezen fogadja el, ha egyáltalán, hogy partneri viszonyban lehet csak együttműködni szülőkkel és gyerekekkel, és nem szerencsés, nem is esélyes a felelősséget elhárítani. Gyermekotthonok, iskolák tucatjaival folytatott beszélgetések alapján állítom: nagyon kevés a fogadó-készség arra, hogy megtanulják az új fajta kommunikációt, működésmódot, elismerjék, hogy ők sem tudtak, akartak másképpen működni. Nem lehet mindenre kifogás az erőforrások szűkössége, az idő és pénzhány, mert adott keretek között az intézményekben dolgozó szakemberek eredményességét, sikerességét saját munkájuk jelenti, amelyhez hozzájárul a család és a gyerekek együttműködése vagy éppen elutasító magatartása, és ez utóbbiak is sokban függenek a szakmai, kommunikációs, konfliktuskezelési ismeretektől és azok használatától.

A fentiek alapján csak arról adhatunk számot, hogy a közelmúltban történt cselekmények veszélyeztetik a köznyugalmat, nem elszigetelt jelenségek, mégis csak a pillanatnyi felháborodáshoz és a felületes ítélezéshez, felelősségáthárításhoz elegendők. Nem függetlenek valószínűsíthetően azoktól a nyugtalanító eseményektől sem, amit felnőttek és gyerekek a politikusoktól látnak, tapasztalnak. Ez azonban eggyel több ok, hogy megpróbáljuk másképpen, jobban kezelni a nehéz pillanatokat.

Vajon hány tragédiának kell még bekövetkeznie, hány elfogadhatatlan döntésnek születnie, hogy történjen valami?

Herczog Mária